

Наталія ПАНЧУК¹, Олег ПАНЧУК²

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

e-mail: ¹panchuk@kpnpu.edu.ua, ²panchuk.op@kpnpu.edu.uaORCID: ¹0000-0001-9090-6073, ²0000-0002-7215-192X

ПЕДАГОГІЧНА ІМПРОВІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Анотація. У статті висвітлено сутність педагогічної імпровізації як важливого аспекту професійної діяльності сучасного викладача. Розкрито чотири типи педагогічної імпровізації: цільову, змістову, методичну та комунікативну, кожен з яких спрямований на оперативне вирішення суперечностей, що виникають під час освітнього процесу між попередньо запланованими діями та реальними педагогічними ситуаціями. Обґрунтовано роль інтуїції як внутрішнього джерела виникнення імпровізаційних рішень та визначено суперечності як ключового чинника їх динамічного розвитку. Підкреслено важливість уміння викладача адаптувати навчальні цілі, зміст, методи та комунікаційні засоби у процесі взаємодії зі здобувачами. Наголошено на необхідності формування у майбутніх педагогів здатності оперативно реагувати на непередбачувані ситуації, творчо трансформувати освітній процес і приймати ефективні рішення. Визначено, що готовність до педагогічної імпровізації є важливою складовою професійної компетентності викладача та чинником підвищення якості освітнього процесу в умовах сучасного освітнього закладу. Підкреслено важливість творчого підходу в педагогічній практиці та необхідність підготовки майбутніх педагогів до оперативного прийняття ефективних рішень у нестандартних ситуаціях, що підвищує якість освітнього процесу.

Ключові слова: педагогічна імпровізація, творчі здібності викладача, креативність, професійна успішність, інноваційна педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування освіти, впровадження компетентнісного підходу та потреби в інноваційних педагогічних технологіях постає необхідність формування у викладача здатності оперативно реагувати на непередбачувані навчальні ситуації, адаптувати методи і засоби навчання до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Сучасні трансформаційні процеси у сфері вищої освіти, посилення ролі цифрових технологій та комунікативної взаємодії зумовлюють потребу у викладачеві нового типу – творчому, мобільному, здатному оперативно приймати педагогічні рішення в нестандартних ситуаціях. Водночас педагогічна практика свідчить про те, що традиційні моделі організації навчального процесу не завжди забезпечують достатню гнучкість, креативність та професійне самовираження педагога. Саме тому зростає інтерес до феномену педагогічної імпровізації, яка розглядається як прояв високого рівня професійної майстерності, результат творчої активності та умова успішності викладача.

В умовах швидких змін змісту і форм навчання зростає значення педагогічної імпровізації як важливої складової професійної майстерності викладача. Імпровізаційна компетентність сприяє не лише підвищенню ефективності освітнього процесу, а й реалізації творчого потенціалу педагога, формує його професійний успіх і стійкість до викликів сучасного освітнього середовища.

Успішна педагогічна діяльність значною мірою залежить від здатності викладача діяти креативно, проявляти інтелектуальну гнучкість, емоційну рівноваженість і комунікативну відкритість. Тому педагогічна імпровізація розглядається не як спонтанність, а як прояв високого рівня професійної компетентності, що інтегрує знання, досвід, інтуїцію та творчість.

Педагогічна імпровізація, будучи цілеспрямованою варіативною діяльністю в нестандартних освітніх ситуаціях, сприяє розвитку творчого потенціалу викладача, формує його здатність до прийняття швид-

ких рішень, побудови продуктивної взаємодії з аудиторією та оптимізації освітнього процесу. Дослідження психологічних аспектів імпровізаційної діяльності педагога дозволяє глибше зрозуміти механізми професійної адаптації, саморозвитку та емоційної стійкості в умовах високої мінливості освітнього середовища. Водночас підвищення рівня професійної успішності педагога нерозривно пов'язане з розвитком його творчих здібностей, рефлексивності, комунікативної компетентності та педагогічної свободи.

Сучасні дослідження в галузі психології творчості, професійного становлення та педагогічної майстерності підтверджують взаємозв'язок між імпровізаційною здатністю і ефективністю професійної діяльності. В умовах цифровізації, воєнного стану та необхідності гнучкого реагування на суспільні виклики, зокрема психологічні, проблема нашого дослідження набуває особливої значущості. Таким чином, вивчення педагогічної імпровізації як засобу розвитку творчого потенціалу та професійної успішності викладача є науково та практично актуальним, оскільки спрямоване на оновлення підходів до професійної підготовки педагогів, підвищення ефективності освітнього процесу та формування конкурентоспроможного фахівця у сфері освіти.

Мета дослідження – розкрити сутність педагогічної імпровізації як чинника професійного успіху викладача, визначити її структурні компоненти, умови формування та вплив на ефективність професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійну діяльність викладача закладу вищої освіти розглядають як складний динамічний процес, що вимагає не лише високого рівня теоретичної підготовки, але і творчої мобільності, гнучкості мислення, здатності швидко адаптуватися до змін освітнього середовища. У цьому контексті педагогічна імпровізація набуває особливого значення, адже саме вона забезпечує оперативне прийняття педагогічних рішень, креатив-

не реагування на непередбачувані ситуації освітньо-виховного процесу та підтримує його природній, емоційно насичений характер.

Відомі українські науковці І. Зязюн [6], О. Савченко [12], Н. Волкова [2], О. Пехота [10], Л. Хомич [16] та інші наголошують, що педагогічна імпровізація є важливою складовою творчої діяльності викладача, оскільки забезпечує варіативність підходів до навчання, стимулює розвиток пізнавальної активності здобувачів і сприяє індивідуалізації освітнього процесу.

Педагогічна імпровізація в українській психолого-педагогічній літературі розглядається переважно як компонент педагогічної майстерності, механізм адаптації педагога до нестандартних ситуацій та прояв професійної творчості. Питаннями педагогічної імпровізації, творчого потенціалу та педагогічної майстерності займалися українські науковці І. Толмачова [14], С. Дубяга [4], В. Смиренський [13], М. Єнакій [5] та інші. Зокрема, І. Толмачова проаналізувала визначення суті педагогічної імпровізації та її значення в підготовці майбутнього вчителя початкової школи [14]. В. Смиренський розкрив роль і місце педагогічної імпровізації у діяльності вчителя та систематизував функції імпровізації [13]. М. Єнакій досліджував імпровізаційні компоненти у творчій педагогічній діяльності та акцентував увагу на підготовці педагога до імпровізації [5].

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Поняття «імпровізація» означає спонтанну творчу діяльність, що здійснюється без попередньої підготовки, але спирається на набутий досвід, інтуїцію та знання. У педагогічному вимірі імпровізація не є хаотичним процесом, а виявом високої педагогічної майстерності, яка дозволяє фахівцю гнучко, адекватно і ефективно реагувати на непередбачувані ситуації навчальної взаємодії.

В. Кремень підкреслює, що сучасна освіта потребує педагога-інноватора, здатного мислити нестандартно, швидко приймати рішення, проявляти ініціативу і використовувати технологічні можливості для підвищення ефективності освітнього процесу. У цьому сенсі педагогічна імпровізація постає як інтелектуально-творчий процес, що поєднує професійні знання, досвід, емоційно-вольову сферу та педагогічну інтуїцію [7].

«Ознакою педагогічної імпровізації є те, що вона має загально-педагогічну цінність, педагогічну значущість, є показником якості творчого підходу до педагогічної діяльності у навчанні та вихованні студента» [5].

Отже, педагогічна імпровізація – це інтегрована характеристика професійної діяльності викладача, що виявляється у здатності творчо, швидко та ефективно реагувати на педагогічні ситуації, адаптуючи методи, засоби і прийоми навчання до конкретних умов освітнього процесу.

У наукових розвідках підкреслюється зв'язок імпровізації з творчим потенціалом педагога, його комунікативною та рефлексивною компетентністю.

«Проблема творчості в діяльності педагога завжди привертала увагу педагогів та психологів. Сам термін «творчість» досить багатоаспектний. Так, у психології проблема творчості розглядається у зв'язку з вивченням творчої уяви, інтуїтивного мислення, імпровізації, натхнення та інших питань» [4, с. 32].

Педагогічна імпровізація, наголошує М. Єнакій, «завжди пов'язана з творчістю; в умовах педагогічної імпровізації відбувається процес актуалізації та мобілізації творчих зусиль та здібностей, має місце творчий розвиток педагога» [5].

На нашу думку, творчий потенціал особистості використовуються як теоретична база для аналізу імпровізації як механізму розвитку творчості [8].

М. Єнакій також наголошує на тому, що «педагогічний процес за своєю природою є явищем творчим; творчість у професійній педагогічній діяльності є необхідною умовою та гарантією досягнення найвищої результативності педагогічного пошуку вчителя. Процес творчості виявляється не тільки під час проведення заняття, прогнозування ходу заняття, але, власне, ще з моменту задуму та підготовки до впровадження певної ідеї в навчальному процесі, який постійно піддається впливу внутрішніх та зовнішніх умов» [5, с. 128].

Згідно думки І. Толмачової, О. Мастерної, «педагогічна імпровізація – компонент педагогічної діяльності, в якому виявляються можливості педагога експромтом приймати оптимальні рішення, та за рахунок якого реалізується позитивний вплив на окремого учня або групу учнів» [14, с. 187].

С. Дубяга пояснює педагогічну імпровізацію, як «сукупність педагогічних дій, умінь виконувати, які є інтегративною багатокомпонентною якістю педагога, що дозволяє йому оперативно реагувати на ситуації, які несподівано виникають у ході навчально-виховного процесу (різноманітного характеру і масштабу) та коригувати початковий педагогічний задум (проект) відповідно до реальних умов ходу навчальної діяльності» [4, с. 57-58].

Педагогічну імпровізацію М. Єнакій визначає як «здатність вчителя швидко та ефективно оцінювати ситуацію, приймати рішення негайно, без розгорнутого логічного міркування, базуючись на накопичених знаннях, досвіді та інтуїції» [5, с. 129]. Дослідниця підкреслює роль педагогічної інтуїції та досвіду в оперативній оцінці ситуації та прийнятті негайних ефективних рішень.

Науковці вважають, що мета педагогічної імпровізації полягає у знаходженні нових розв'язків в конкретних умовах освітньо-виховного процесу, а також у швидкому і гнучкому реагуванні на непередбачувану, конкретну педагогічну ситуацію, на її ефективний і швидкий розв'язок [15].

«Рушійною силою педагогічної імпровізації є суперечності між початковим планом заняття і новим варіантом його втілення, що виникає безпосередньо у процесі навчання, а внутрішнім механізмом виникнення є педагогічна інтуїція» [4, с. 58].

Педагогічну імпровізацію розглядають як важливу умову ефективної професійної діяльності педагога поряд з педагогічною ерудицією, цілепокладанням, творчим мисленням, рефлексією. Вона є необхідною складовою освітнього процесу та представляє собою інтуїтивний пошук оперативних рішень у суперечностях між стереотипними та несподіваними ситуаціями в освітньому середовищі початкової школи [9, с. 207].

Педагогічна імпровізаційна дія включає в себе наступні етапи [4, с. 58]:

«а) миттєвий вибір шляху вирішення несподіваної проблемної ситуації на основі педагогічного осяяння;

б) публічне втілення оперативного прийнятого педагогічного рішення;

в) оцінка результату імпровізації і повільне повернення до запланованого фрагменту навчальної діяльності».

Виділяють такі види педагогічної імпровізації, як [4, с. 58]:

- «імпровізація, спрямована на встановлення навчальної комунікації;
- імпровізація, спрямована на коригування педагогічного проекту, мети, методів або форм проведення заняття;
- імпровізація, спрямована на варіативний виклад змісту навчального матеріалу».

У контексті структурування компонентів освітнього процесу виокремлюють чотири взаємопов'язані та взаємозалежні типи педагогічної імпровізації [13]: цільовий, змістовий, методичний та комунікативний. Варто зазначити, що така класифікація має певну умовність, оскільки на практиці ці види часто тісно взаємодіють, поєднуються та взаємно доповнюють один одного, утворюючи комбіновані варіанти.

Цільовий тип педагогічної імпровізації спрямований на розв'язання суперечностей між попередньо визначеною метою заняття (сформульованою педагогом відповідно до вимог освітніх програм і методичних рекомендацій) та її раптовою або суттєвою зміною в процесі педагогічної взаємодії зі здобувачами. У цьому випадку педагог переглядає поставлену мету, аналізує навчальну ситуацію та відповідно адаптує зміст і методи діяльності для досягнення нового, більш оптимального результату.

Змістовий тип педагогічної імпровізації полягає у подоланні суперечностей між заздалегідь запланованим змістом навчального матеріалу, визначеним метою заняття та публічно затвердженими робочими програмами, і необхідністю його уточнення, трансформації чи доповнення відповідно до конкретних умов уроку та індивідуальних потреб здобувачів.

Методичний тип педагогічної імпровізації орієнтований на вирішення невідповідностей між обраними в процесі підготовки до заняття методичними прийомами і засобами та творчим переосмисленням їх під час проведення заняття. Це може проявлятися у варіюванні методів і використанні більш ефективних рішень, що виникають спонтанно внаслідок зміни навчальної ситуації або виявлення нових можливостей для активізації навчання.

Комунікативний тип педагогічної імпровізації пов'язаний із корекцією способів організації освітнього спілкування. Йдеться про адаптацію вербальних і невербальних засобів (жестів, міміки, пауз, інтонацій, акцентів, коментарів тощо), які виникають спонтанно в процесі взаємодії зі здобувачами та спрямовані на оптимізацію освітньо-виховного процесу.

До критеріїв ефективності педагогічної імпровізації відносять [4, с. 58]:

- «адекватність меті і змісту вирішуваної навчально-виховної ситуації;
- оперативність (мінімальний час) проведеної імпровізаційної дії з максимальним результатом;
- досягнення бажаної для педагога мети або позитивної динаміки в навчально-виховному процесі,

які неможливо отримати традиційними, раніше запрограмованими засобами».

У структурі професійної компетентності викладача педагогічна імпровізація виступає показником його педагогічної культури, оскільки поєднує в собі професійні знання, інтелектуальні здібності, творчість і духовність. Вона сприяє формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності, що є важливою детермінантою професійного успіху [1], [6].

І. Зязюн відзначає імпровізаційність як одну з якісних ознак педагогічної майстерності; імпровізація входить до списку професійних рис, що формують індивідуальний стиль і високий рівень ефективності педагогічної діяльності [6].

Н. Гузій зазначає, що саме в процесі педагогічної імпровізації найповніше розкривається особистісна позиція викладача, його педагогічна інтуїція, здатність до емоційно забарвленої взаємодії зі здобувачами [3]. Вона акцентує увагу на тому, що імпровізація є однією із педагогічних умов формування творчої особистості викладача і чинником його професійної конкурентоспроможності.

О. Пометун та Л. Пироженко наголошують, що імпровізаційність у діяльності викладача безпосередньо пов'язана із розвитком його критичного та креативного мислення, а також умінням ефективно застосовувати інтерактивні технології навчання [11]. На їх думку, імпровізація посилює педагогічну діяльність і робить її більш результативною.

Як зауважує І. Толмачова, імпровізаційні уміння слугують умовою успішної професійної діяльності через здатність швидко приймати адекватні педагогічні рішення [14].

В. Смирєнський підкреслює функціональну роль імпровізації у забезпеченні адаптивності, комунікативності та креативності професійної діяльності [13].

Професійний успіх викладача закладу вищої освіти значною мірою визначається його здатністю створювати навчальні ситуації, у яких студенти стають активними учасниками пізнання. Імпровізаційна діяльність забезпечує природність педагогічного спілкування, підтримує мотивацію до навчання, формує атмосферу творчості та взаємоповаги.

Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що внутрішнім механізмом виникнення імпровізації є педагогічна інтуїція, тоді як головною рушійною силою її реалізації виступають суперечності між [13]:

1. Первинним педагогічним задумом та новими, більш результативними рішеннями, що постають безпосередньо під час заняття.
2. Регламентацією освітнього процесу (нормативами, стандартами) та змінними умовами його практичної реалізації.

Професійна успішність розглядається як результат високого рівня професійної готовності, творчого потенціалу та здатності адаптувати педагогічні засоби до конкретних умов освітнього середовища. Вона визначається не лише показниками навчальних досягнень здобувачів, а й рівнем педагогічного впливу, інноваційністю та здатністю до особистісного і професійного зростання. Відповідно, сучасний заклад освіти потребує викладача нового типу – компетентного, творчого, здатного гнучко реагувати на непередбачу-

вані ситуації, що досить часто виникають у педагогічній діяльності. Це визначає необхідність удосконалення системи професійної підготовки педагогів, створення умов для активізації їхнього творчого пошуку, розвитку здатності до швидкого й адекватного реагування на нестандартні обставини освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, використання в освітньому процесі вищих закладів освіти різних типів педагогічних завдань (освітніх, розвивальних, виховних), що спрямовані на формування імпровізаційної готовності, постійні вправлення у їх вирішенні відпрацьовують у майбутніх педагогів навички та уміння оперувати теоретичними знаннями на практиці, планувати майбутню професійну діяльність, передбачати її результати, оцінювати їхню значущість, розвивати імпровізаційні вміння і такі особистісні якості як винахідливість, гнучкість та оригінальність мислення, розподілену і одночасно концентровану увагу, товарищескість, впевненість у собі і своїх силах. Педагогічні завдання, що імітують виникнення у безпосередній освітньо-виховній роботі освітнього закладу ситуації, дають велику можливість практично застосовувати знання теоретичних основ педагогічної імпровізації, закріплюючи їх і відпрацьовуючи на їхній основі імпровізаційні вміння [4, с. 55].

Отже, педагогічна імпровізація є не лише проявом творчої свободи викладача, але й механізмом самореалізації, саморозвитку та досягнення професійного успіху.

Розвиток педагогічної імпровізаційності можливий за наявності певних психолого-педагогічних умов, серед яких:

- створення творчого освітнього середовища, що стимулює ініціативу та експериментування;
- забезпечення методичної підготовки, спрямованої на розвиток креативного мислення, педагогічної уяви та рефлексії;
- інтеграція інноваційних і цифрових технологій, що розширюють можливості педагогічної творчості;
- організація рефлексивної діяльності викладача, яка допомагає усвідомлювати власний стиль педагогічної взаємодії.

Таким чином, більшість вітчизняних науковців розглядають педагогічну імпровізацію не як просту спонтанність, а як індикатор педагогічної майстерності та одну з важливих умов професійного успіху: через її функції адаптації, комунікації, творчого вирішення проблем і підтримки ефективності навчальної взаємодії. Педагогічна імпровізація виступає ключовою детермінантою професійного успіху викладача, адже забезпечує гармонійне поєднання знань, досвіду, емоційності та творчості, сприяючи підвищенню якості освітнього процесу і розвитку особистісного потенціалу всіх його учасників. Професійна успішність викладача – це не одноразове досягнення, а динамічний процес, що залежить від його компетентності, творчості, здатності до педагогічної імпровізації та ефективності освітньої взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Васянович Г.П. Педагогічна культура викладача: теорія і практика формування. Львів: Світ, 2015. 312 с.
2. Волкова Н.П. Професійна педагогіка: підручник. Київ: Академвидав, 2019. 464 с.

3. Гузій Н.В. Професійна підготовка майбутнього педагога: особистісний підхід. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. 278 с.
4. Дубяга С.М. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до педагогічної імпровізації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2008. 207 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/42285>
5. Єнакій М.М. Імпровізація у творчій педагогічній діяльності. *Наука і освіта*. 2007. № 1/2. С. 128–130.
6. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: теоретико-методологічні основи. Київ: Вища школа, 2004. 256 с.
7. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ: Знання України, 2011. 520 с.
8. Максимчук Н.П. Психологія дитячої обдарованості: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: «Медобори» (ПП Мошак М.І.), 2003. 124 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6950>
9. Молнар Т.І., Мошкола М.В. Педагогічна імпровізація як необхідна умова творчої діяльності вчителя. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, 24–25 жовтня 2019 р., м. Мукачеве / ред. кол.: Т.Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачеве: Вид-во МДУ, 2019. С. 330–331.
10. Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. Освітні технології. Київ: А.С.К., 2017. 240 с.
11. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2006. 192 с.
12. Савченко О.Я. Розвиток педагогічної творчості вчителя. Київ: Педагогічна думка, 2012. 240 с.
13. Смиреньський В.М. Стереотипне та імпровізаційне в педагогічній діяльності. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2018. № 7. С. 150–168.
14. Толмачова І.М., Мастерна О.Ю. Дефініція «педагогічна імпровізація» в контексті вдосконалення підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Вип. LXXVIII. Т. 2. 2017. С. 186–189.
15. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. Київ: Кондор, 2011. 628 с.
16. Хомич Л.О. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до творчої діяльності. Київ: Видавництво НПУ, 2014. 214 с.

Nataliia PANCHUK, Oleh PANCHUK

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

PEDAGOGICAL IMPROVISATION AS A MEANS OF DEVELOPING THE CREATIVE POTENTIAL AND PROFESSIONAL SUCCESS OF A TEACHER

Abstract. The article highlights the essence of pedagogical improvisation as an important aspect of the professional activity of a modern teacher. Four types of pedagogical improvisation are revealed: purposeful, content-related, methodological, and communicative, each of which is aimed at the prompt resolution of contradictions that arise during the educational process between previously planned actions and real pedagogical situations. The role of intuition as an internal source of improvisational decisions is substantiated, and contradictions are identified as a key factor in their dynamic development. The importance of the teacher's ability to adapt learning objectives, content, methods, and communication tools in the process of interacting with stu-

dents is emphasized. The need to develop future teachers' ability to respond quickly to unpredictable situations, creatively transform the educational process, and make effective decisions is emphasized. It is determined that readiness for pedagogical improvisation is an important component of a teacher's professional competence and a factor in improving the quality of the educational process in a modern educational institution. The importance of a creative approach in pedagogical practice and the need to prepare future teachers to make effective decisions in non-standard situations, which improves the quality of the educational process, are emphasized.

Key words: pedagogical improvisation, creative abilities of a teacher, creativity, professional success, innovative pedagogical activity.

References:

1. Vasianovych H.P. Pedagogichna kultura vykladacha: teoriia i praktyka formuvannia. Lviv: Svit, 2015. 312 s.
2. Volkova N.P. Profesiina pedagogika: pidruchnyk. Kyiv: Akademvydav, 2019. 464 s.
3. Huzii N.V. Profesiina pidhotovka maibutnoho pedahoha: osobystisnyi pidkhd. Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2010. 278 s.
4. Dubiaha S.M. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do pedagogichnoi improvizatsii: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 – teoriia ta metodyka profesiinoї osvity; Nats ped. un-t im. M.P. Drahomanova. Kyiv, 2008. 207 s. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/42285>
5. Yenakii M.M. Improvizatsiia u tvorchii pedagogichnii diialnosti. *Nauka i osvita*. 2007. № 1/2. S. 128–130.
6. Ziazun I.A. Pedagogichna maisternist: teoretyko-metodolohichni osnovy. Kyiv: Vyscha shkola, 2004. 256 s.
7. Kremen V.H. Filosofiiia liudynotsentryzmu v osvithomu prostori. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2011. 520 s.
8. Maksymchuk N.P. Psykholohiia dytiachoi obdarovanosti: navchalnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: «Medobory» (PP Moshak M.I.), 2003. 124 s. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6950>
9. Molnar T.I., Moshkola M.V. Pedagogichna improvizatsiia yak neobkhdna mova tvorchoї diialnosti vchytelia. *Osvita i formuvannia konkurentospromozhnosti fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsii*: zbirnyk tez dopovidei III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 24-25 zhovtnia 2019 r., m. Mukachevo / red. kol.: T.D. Shcherban (hol. red.) ta in. Mukachevo: Vyd-vo MDU, 2019. S. 330–331.
10. Piekhota O.M., Kiktenko A.Z., Liubarska O.M. Osvitni tekhnolohii. Kyiv: A.S.K., 2017. 240 s.
11. Pometun O.I., Pyrozhenko L.V. Suchasnyi urok: interaktyvni tekhnolohii navchannia. Kyiv: A.S.K., 2006. 192 s.
12. Savchenko O.Ya. Rozvytok pedagogichnoi tvorchoї vchytelia. Kyiv: Pedagogichna dumka, 2012. 240 s.
13. Smyrenskyi V.M. Stereotypne ta improvizatsiine v pedagogichnii diialnosti. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*. 2018. № 7. S. 150–168.
14. Tolmachova I.M., Masterna O.Yu. Definiitsiia «pedagogichna improvizatsiia» v konteksti vdoskonalennia pidhotovky maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedagogichni nauky»*. Vyp. LXXVIII. T. 2. 2017. S. 186–189.
15. Turkot T.I. Pedagogika vyshchoї shkoly: navch. posibnyk. Ktiv: Kondor, 2011. 628 s.
16. Khomych L.O. Psykholoho-pedagogichna pidhotovka vchytelia do tvorchoї diialnosti. Kyiv: Vydavnytstvo NPU, 2014. 214 s.

Отримано: 24.10.2025

УДК 370.3:377:004

DOI: 10.32626/2307-4507.2025-31.67-71

Вадим САВЧЕНКО¹, Ольга СЛОБОДЯНИК²

Інститут цифровізації освіти НАПН України

e-mail: ¹savsos@iitlt.gov.ua, ²oslobodyanyk84@gmail.com; ORCID: ¹0009-0002-6642-604X, ²0000-0003-3504-2684

ДОБІР ІМЕРСИВНИХ СЕРВІСІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ЗЗСО

Анотація. У статті розглянуто теоретичні й практичні аспекти використання імерсивних сервісів у процесі змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти. Проаналізовано сутність понять доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR), змішана реальність (MR) та їх роль у формуванні інтерактивного освітнього середовища. Виокремлено педагогічні переваги використання імерсивних технологій: підвищення мотивації учнів, візуалізацію складних понять, розвиток просторового мислення, формування навичок самостійного та дослідницького навчання. Визначено методичні стратегії впровадження AR/VR/MR у змішане навчання та перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: імерсивні технології, доповнена реальність, віртуальна реальність, змішане навчання, інновації в освіті.

Інтенсивний розвиток цифрових технологій зумовлює трансформацію освітнього процесу та пошук нових форм взаємодії між учителем і учнем. Одним із перспективних напрямів інновацій є використання імерсивних сервісів, які створюють ефект присутності, залучення та взаємодії у віртуальному чи доповненому середовищі. Змішане навчання (blended learning), поєднуючи очну та дистанційну форми, створює сприятливі умови для впровадження імерсивних технологій. Вони дозволяють поєднати традиційні методи викладання з цифровими моделями, забезпечуючи активне, дослідницьке та персоналізоване навчання.

Імерсивні технології (від англ. immersion – занурення) охоплюють засоби, що забезпечують глибоке залучення користувача у віртуальний навчальний простір. До них належать: доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR), змішана реальність (MR). Згідно з дослідженнями Baptista De Lima, Walton & Owen [1-3], імерсивні середовища сприяють підвищенню навчальної мотивації та поліпшенню засвоєння складного матеріалу. Fromm et al. [4] підкреслюють, що VR створює умови для цілісного циклу експериментального навчання, де учень виступає активним учасником пізнання.